

STÄLLNINGSTAGANDE AV GENERALADVOKAT
JULIANE KOKOTT
föredraget den 7 juli 2010¹

I — Inledning

1. Förevarande begäran om förhandsavgörande rör tolkningen av ramavtalet om föräldraledighet som infördes genom direktiv 96/34/EG².

2. Det krävs att omfattningen av den föräldraledighet som medlemsstaterna ska säkerställa vid en tvillingfödsel klargörs. Krävs det att medlemsstaterna föreskriver en separat föräldraledighet för varje tvilling? Eller är det tillräckligt för att kraven i ramavtalet ska anses uppfyllda att en tvillingfödsel behandlas på samma sätt som när ett barn föds och att det enbart beviljas en föräldraledighet?

1 — Originalspråk: tyska.

2 — Rådets direktiv 96/34/EG av den 3 juni 1996 om ramavtalet om föräldraledighet, undertecknat av UNICE, CEEP och EFS (EGT L 145, s. 4), i dess lydelse enligt rådets direktiv 97/75/EG av den 15 december 1997 (EGT L 10, s. 24) (nedan kallat direktiv 96/34). Rådets direktiv 2010/18/EU av den 8 mars 2010 om genomförandet av det ändrade ramavtalet om föräldraledighet som ingått av BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP och EFS och om upphävande av direktiv 96/34/EG skulle ha införlivats senast den 8 mars 2012 och är sålunda inte tillämplig i förevarande fall. Detta direktiv innehåller för övrigt inte några ändringar som är av relevans vad gäller besvarandet av de frågor som uppkommit i detta fall.

II — Tillämpliga bestämmelser

A — Unionsrätten

3. Genom direktiv 96/34 genomförs ramavtalet om föräldraledighet som slöts den 14 december 1995 mellan arbetsmarknadens parter i Europa (Europeiska industri- och arbetsgivarorganisationen, UNICE, Europeiska centrumet för offentliga företag, CEEP, och Europeiska fackliga samorganisationen, EFS) och som är bifogat direktivet som bilaga.

4. Ramavtalet om föräldraledighet syftar till att fastställa minimiföreskrifter om föräldraledighet, eftersom arbetsmarknadens parter i Europa anser att det utgör ett viktigt medel för att göra det möjligt att förena arbetsliv och familjeliv och att främja rätten till lika möjligheter för kvinnor och män samt principen om likabehandling av kvinnor och män.³

3 — Se första stycket i inledningen till ramavtalet.

5. Utgångspunkten i ramavtalet är att medlemsstaterna, i enlighet med kraven i punkt 16 i gemenskapens stadga om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter, som gäller principen om likabehandling av kvinnor och män, ska utarbeta åtgärder för att kvinnor och män ska kunna förena sina åtaganden i arbetsliv och familjeliv.⁴

3. Kvalifikationskraven och tillämpningsföreskrifterna för föräldraledighet skall fastställas enligt lag och/eller kollektivavtal i medlemsstaterna med iakttagande av minimiföreskrifterna i denna artikel. Medlemsstaterna och/eller arbetsmarknadens parter får bland annat

a) besluta om huruvida föräldraledigheten beviljas på heltid, deltid, uppdelad eller i form av sparade dagar,

6. I 2 § ramavtalet föreskrivs följande:

”1. Om inte annat följer av punkt 2.2 ges arbetstagare, kvinnor och män, genom detta avtal en individuell rätt till föräldraledighet med anledning av ett barns födelse eller vid adoption av ett barn för att vårda detta barn under minst tre månader och upp till en bestämd ålder som får vara upp till åtta år och som skall fastställas av medlemsstaterna och/eller av arbetsmarknadens parter.

b) göra rätten till föräldraledighet beroende av en kvalifikationsperiod i arbete och/eller anställningstid som inte får överskrida ett år,

c) anpassa kvalifikationskraven och tillämpningsföreskrifterna för föräldraledighet till de särskilda omständigheter som råder vid adoption,

...”

2. För att främja rätten till lika möjligheter för kvinnor och män och principen om likabehandling av kvinnor och män anser de undertecknande parterna att den rätt till föräldraledighet som föreskrivs i punkt 2.1 i princip bör beviljas på så sätt att den inte kan överlåtas.

7. I 4 § punkt 1 i ramavtalet bestäms följande:

”Medlemsstaterna får tillämpa eller införa bestämmelser som är förmånligare än de som föreskrivs i detta avtal.”

4 — Punkt 4 i de allmänna övervägandena till ramavtalet.

8. I 4 § punkt 6 föreskrivs följande avseende tolkningen av ramavtalet:

”Utan att det påverkar kommissionens, de nationella domstolarnas och EG-domstolens respektive roller bör alla frågor som har samband med tolkningen av detta avtal på europeisk nivå, av kommissionen i första hand överlämnas till de undertecknande parterna som skall avge ett yttrande.”

är handikappade till minst 67 procent för längs denna förkortade arbetstid som nämns i första stycket eller den [ledighet] som nämns i andra stycket med sex månader, respektive en månad. Vid födelsen av ett fjärde barn för längs den förkortade arbetstiden med ytterligare två år. ...”

10. Den hänskjutande domstolen har påpekat att beviljande av föräldraledighet vid tvillingfödslar inte är särskilt reglerat i nationell rätt.

B — Nationell rätt

9. Bestämmelserna i direktiv 96/34 införlivades med grekisk rätt för tjänstemän inom den offentliga förvaltningen, genom artikel 53 (”Förmåner för tjänstemän med familjeåtgången”) i den nya lagen med tjänsteföreskrifter för tjänstemän inom den offentliga förvaltningen och tjänstemän hos offentliga rättsliga juridiska personer (lag 3528/2007), i vilken det bland annat föreskrivs följande:

”2. ... Arbetstiden för en tjänsteman som har barn förkortas med två timmar per dag om barnet är två år eller yngre och med en timme om barnet är mellan två och fyra år. För det fall tjänstemannen inte önskar utnyttja en sådan förkortad arbetstid har vederbörande rätt till betald föräldraledighet på nio månader för att vårda sitt barn. För ensamstående, efterlevande eller skilda föräldrar eller föräldrar som

III — Bakgrund och förfarandet vid den nationella domstolen

11. Klaganden i målet vid den nationella domstolen, Zoi Chatzi, är tjänsteman vid skattekontor nr 1 i Thessaloniki. Den 21 maj 2007 födde hon tvillingar. Arbetsgivaren beviljade henne nio månaders betald föräldraledighet, som föreskrivs för anställda inom den offentliga förvaltningen enligt grekisk rätt, från och med den 20 september 2007.

12. Den 30 januari 2009 ansökte Zoi Chatzi om ytterligare föräldraledighet från och med den 1 mars 2009. Hon hänvisade till att hon vid en tvillingfödelse skulle anses ha rätt till föräldraledighet för varje barn. Denna ansökan avslogs den 14 maj 2009. Zoi Chatzi överklagade detta beslut till Dioikitiko Efeteio

Thessalonikis⁵, vilken är den hänskjutande domstolen.

13. Den hänskjutande domstolen har angett att Symvoulío tis Epikrateias⁶ har tolkat de grekiska bestämmelserna om föräldraledighet avseende syskon som inte är tvillingar så, att föräldrarna har rätt till en separat föräldraledighet på nio månader för varje barn. I anslutning till detta har två förvaltningsdomstolar i andra instans⁷ funnit att det, i brist på speciella lagbestämmelser, även ska beviljas separat föräldraledighet för varje barn vid flerbarnsfödslar. Den grekiska högsta förvaltningsdomstolen har emellertid inte följt denna rättspraxis.

IV — Tolkningsfrågor och förfarandet vid domstolen

14. Den hänskjutande domstolen har vilandeförklarat målet genom beslut av den 17 februari 2010, vilket inkom till domstolen den 29 mars 2010, samt hänskjutit följande frågor till domstolen:

1. Ska 2 § punkt 1 i ramavtalet om föräldraledighet, tolkad mot bakgrund av artikel 24 i Europeiska unionens stadga om

de grundläggande rättigheterna som behandlar barnets rättigheter, och med beaktande av den förbättring av skyddsnivån som gjordes genom nämnda stadga, uppfattas så att även barnet härigenom ges en rätt till föräldraledighet, och att beviljande av en enda föräldraledighet vid tvillingfödelse därmed utgör ett åsidosättande av artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, då detta utgör en särbehandling på grund av födsel och en begränsning av tvillingars rätt som är oförenlig med proportionalitetsprincipen?

2. Om ovanstående fråga besvaras nekande önskas svar på frågan, huruvida begreppet ”födelse” i 2 § punkt 1 i ramavtalet om föräldraledighet ska tolkas så att det härigenom införs en dubbel rätt till föräldraledighet för förvärvsarbetande föräldrar som grundas på att en tvillinggraviditet leder till två på varandra följande födslar (respektive tvillings)? Eller ska denna bestämmelse tolkas så, att föräldraledighet beviljas för en födsel, oavsett hur många barn som föds, utan att det härmed sker något åsidosättande av principen om allas likhet inför lagen enligt artikel 20 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna?

15. Genom beslut av den 12 maj 2010 har domstolens ordförande bifallit begäran om

5 — Förvaltningsdomstol i andra instans i Thessaloniki.

6 — Högsta förvaltningsdomstolen.

7 — Dioikitiko Efeteio Athinon och Dioikitiko Efeteio Thessalonikis.

skyndsam handläggning enligt artikel 62 a i domstolens rättegångsregler. Vid förfarandet vid domstolen har den estniska, den grekiska, den polska och den tjeckiska regeringen samt Förenade kungarikets regering och kommissionen lämnat skriftliga yttranden samt yttrat sig vid förhandlingen. Dessutom har den tyska och den cypriotiska regeringen lämnat skriftliga yttranden.

rättigheter som erkänns i artikel 28 i stadgan om de grundläggande rättigheterna och i artikel 155 FEUF.

17. Av 4 § punkt 6 i ramavtalet framgår även vilken betydelse arbetsmarknadens parter har för tolkningen av nämnda avtal. Där föreskrivs att ”alla frågor som har samband med tolkningen av detta avtal på europeisk nivå, [...] i första hand [ska] överlämnas [av kommissionen] till de undertecknande parterna som skall avge ett yttrande”.

V — Bedömning

18. Av detta uttalande kan man emellertid inte dra slutsatsen att domstolens tolkningskompetens är begränsad om det inte föreligger något sådant yttrande från de parter som har undertecknat ramavtalet.

A — Inledande anmärkningar

1. Omfattningen av domstolens tolkningskompetens

16. Inledningsvis ska jag kortfattat behandla omfattningen av domstolens tolkningskompetens vad avser det omtvistade ramavtalet. Den tyska regeringen har betonat att man vid tolkningen av ramavtalet särskilt ska lägga vikt vid vilken uppfattning arbetsmarknadens parter företräder, eftersom det annars skulle innebära ett åsidosättande av nämnda parter

19. Enligt artikel 267 FEUF åligger det domstolen att tolka direktiv i samband med en begäran om förhandsavgörande. Det ramavtal som återges i bilagan till direktiv 96/34 har visserligen förhandlats fram mellan arbetsmarknadens parter, men har dock genom artikel 1 i direktiv 96/34 blivit en integrerad del av direktivet och har samma rättsliga karaktär.⁸ Av 4 § punkt 6 i ramavtalet framgår nämligen uttryckligen att dessa bestämmelser gäller ”utan att det påverkar EG-domstolens roll”. Domstolens behörighet att tolka ramavtalet skiljer sig sålunda inte från domstolens

⁸ — Se dom av den 15 april 2008 i mål C-268/06, *Impact* (REG 2008, s. I-2483), punkt 58 med hänvisning till mitt förslag till avgörande av den 9 januari 2008 i detta mål, punkt 87.

allmänna behörighet att tolka andra direktivbestämmelser. För övrigt kan domstolens tolkningsbefogenhet, som följer av primär-rätten, i alla fall inte begränsas genom en bestämmelse som 4 § punkt 6 i ramavtalet som ingår i ett direktiv.

2. Frågan huruvida direktiv 96/34 är tillämpligt på tjänstemän

20. Mot bakgrund av att klaganden i målet vid den nationella domstolen är offentlig-anställd tjänsteman [”Beamter”, ”fonctionnaire”], ska det inledningsvis vidare utredas huruvida direktiv 96/34 och det bifogade ramavtalet även kan tillämpas på tjänstemän.

21. Det anges visserligen i 1 § punkt 2 i ramavtalet att avtalet ska tillämpas på alla arbetstagare, vilket skulle kunna tolkas så, att tjänstemän är undantagna. Varken i direktivet eller i ramavtalet finns det någonting som tyder på att de endast skulle vara tillämpliga på anställningsavtal mellan arbetstagare och arbetsgivare inom den privata sektorn, vilket skulle innebära att även offentliganställda omfattades.⁹ Domstolen har även tolkat begreppet arbetstagare i artikel 141 EG (nu artikel 157 FEUF, med rubriken ”Lika lön för kvinnliga och manliga arbetstagare”)

9 — Se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 juli 2006 i mål C-212/04, Adeneler (REG 2006, s. I-6057, punkt 54 och följande punkter, och av den 7 september 2006 i mål C-180/04, Vassallo (REG 2006, s. I-7251), punkt 32.

extensivt, så att även tjänstemän omfattas.¹⁰ Domstolen grundade denna tolkning på att den där kodifierade principen om lika lön utgör en av gemenskapens grundvalar och att offentliganställda tjänstemän följaktligen inte kan uteslutas från dess tillämpningsområde. Dessutom preciserade domstolen att direktiven 76/207/EEG¹¹ och 75/117/EEG¹² har en allmän räckvidd, som motsvarar den princip om likabehandling av kvinnor och män som föreskrivs där.¹³ Eftersom direktiv 96/34 också ska främja likabehandling av kvinnor och män,¹⁴ ska begreppet arbetstagare även i förevarande fall tolkas extensivt till att även omfatta tjänstemän.

B — Den första tolkningsfrågan

22. Den hänskjutande domstolen har ställt sin första fråga för att få klarhet i huruvida 2 §

10 — Se dom av den 2 oktober 1997 i mål C-1/95, Gerster (REG 1997, s. I-5253), punkt 18.

11 — Rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT L 39, s. 40; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 191).

12 — Rådets direktiv 75/117/EEG av den 10 februari 1975 om tillnärmningen av medlemsstaternas lagar om tillämpningen av principen om lika lön för kvinnor och män (EGT L 45, s. 19; svensk specialutgåva, område 13, volym 4, s. 78).

13 — Dom av den 21 maj 1985 i mål 248/83, kommissionen mot Tyskland (REG 1985, s. 1459), punkt 16.

14 — Punkterna 4 och 7 i de allmänna övervägandena till ramavtalet och första stycket i inledningen till ramavtalet.

punkt 1 i ramavtalet kan tolkas så, att barn har en individuell rätt till föräldraledighet och att det förhållandet att en andra föräldraledighet inte beviljas vid tvillingfödsel därmed innebär att tvillingarnas rättigheter åsidosätts.

inte heller något individuellt rättsanspråk för barnet för att kunna förverkliga syftet att föräldrar bättre ska kunna förena arbetsliv och familjeliv.

23. Denna fråga har med rätta besvarats nekande av samtliga parter. Av ramavtalets ordalydelse kan man inte finna något stöd för att barnet har något individuellt rättsanspråk. Enligt ramavtalet föreskrivs enbart att föräldrar har en individuell rätt till föräldraledighet. Detta följer tydligt av ordalydelsen i 2 § punkt 1 i ramavtalet. Där anges det uttryckligen att arbetstagare, kvinnor och män, har en individuell rätt till föräldraledighet.

25. Det följer inte av artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, till vilken den hänskjutande domstolen har hänvisat, att ramavtalet ska tolkas på något annat sätt. I denna bestämmelse föreskrivs att barn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd. För detta anspråk på skydd och omvårdnad krävs det emellertid inte att barn har ett individuellt anspråk på att deras föräldrar ska beviljas föräldraledighet. Det är tillräckligt att föräldrarna själva har en sådan rätt, eftersom det i slutändan är de som bestämmer om typen av omvårdnad och även kan välja att säkerställa barnens omvårdnad och välfärd på annat sätt än genom att ta ut föräldraledighet.

24. Denna grammatikaliska tolkning grundar sig även på teleologiska överväganden. Syftet med föräldraledigheten är enligt inledningen och enligt 1 § punkt 1 i ramavtalet att föräldrar som arbetar ska kunna förena arbetsliv och familjeliv samt att likabehandling av kvinnor och män ska främjas. I detta syfte ska föräldrar som arbetar enligt ramavtalet beviljas en individuell rätt till föräldraledighet, och sålunda regleras förhållandet mellan föräldrar och deras arbetsgivare.¹⁵ Det krävs

C — Den andra tolkningsfrågan

26. Den hänskjutande domstolen har främst ställt sin andra fråga för att få klarhet i huruvida det enligt ramavtalet krävs att varje tvilling ska beviljas en rätt till föräldraledighet eller om kraven i ramavtalet är uppfyllda om en tvillingfödsel inte behandlas annorlunda än när ett barn föds och enbart en föräldraledighet beviljas.

15 — Dom av den 14 april 2005 i mål C-519/03, kommissionen mot Luxemburg (REG 2005, s. I-3067), punkt 46.

27. Denna fråga uppkommer i motsvarande mån vid andra flerbarnsfödslar (trillingar, fyringar och så vidare). Eftersom det i förvarande mål är fråga om en tvillingfödelse ska denna situation även vara utgångspunkten nedan.

30. Den cypriotiska regeringen och Förenade kungarikets regering har med rätta påpekat att det faktum att singularformen används ("ett barns födelse", "för att vårda *detta* barn") talar för att det föreligger en separat rätt till föräldraledighet för varje barn.¹⁶ I ramavtalet anges det inte allmänt att föräldraledighet syftar till "vård av barn", utan föräldraledigheten är individualiserad till ett bestämt barn, nämligen "detta barn", till vars födelse den är knuten. Detta ska förstås så, att varje barns födelse medför en särskild rätt till minst tre månaders föräldraledighet.

1. Tolkningen av 2 § punkt 1 i ramavtalet

28. Enligt 2 § punkt 1 i ramavtalet ges arbetstagare, kvinnor och män, "en individuell rätt till föräldraledighet med anledning av ett barns födelse eller vid adoption av ett barn för att vårda detta barn under minst tre månader". En liknande formulering återfinns i artikel 33.2 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, där det bland annat föreskrivs att "för att kunna förena familjeliv och yrkesliv skall varje arbetstagare ha ... rätt till föräldraledighet efter ett barns födelse eller adoption".

31. Enligt ramavtalets ordalydelse ligger en tolkning enligt vilken en tvillingfödelse medför en separat rätt till föräldraledighet för varje tvilling följaktligen nära till hands.

29. Nedanstående resonemang ska enbart avse tolkningen av denna bestämmelse vad gäller den minimilängd på tre månaders föräldraledighet som föreskrivs i direktivet. Först därefter ska jag utreda vilka konsekvenser det får om en medlemsstat föreskriver en längre föräldraledighet.

32. En tolkning enligt vilken rätten till föräldraledighet är kopplad till "födelsen", oavsett antalet barn som föds, vilket övriga parter har hävdad, förmår inte övertyga. Jag anser inte att en sådan tolkning kan grundas på ordalydelsen i 2 § punkt 1 i ramavtalet. Där talas det nämligen inte om föräldraledighet efter födelsen utan detta knyts till "ett barns" födelse

16 — I den franska språkversionen anges det på motsvarande sätt "naissance d'un enfant / pour pouvoir s'occuper de cet enfant", i den engelska: "the birth of a child / to enable them to take care of that child", i den grekiska: "λόγω γέννησης γαϊδραλέδ ή υιοθεσίας παιδιού / ώστε να μπορέσουν να ασχοληθούν με το παιδί αυτό".

för att kunna vårda ”detta barn”. I bestämmelsen ställs följaktligen det aktuella barnet i centrum och inte födelsen, och utgångspunkten är att det ska beviljas en föräldraledighet per barn.

34. Som slutsats i denna del ska det sålunda konstateras att det enligt ordalydelsen i 2 § punkt 1 i ramavtalet föreskrivs en separat rätt till föräldraledighet för varje barn. Det framgår inte av ordalydelsen i ramavtalet att något annat ska anses gälla för tvillingfödslar.

2. Teleologisk tolkning

33. Denna tolkning, enligt vilken 2 § punkt 1 är kopplad till det antal barn som fötts och inte till födelsen i sig, oavsett antalet födda barn, bekräftas genom domstolens dom i det ovannämnda målet kommissionen mot Luxemburg.¹⁷ I denna dom har domstolen, i samband med frågan huruvida direktiv 96/34 var tidsmässigt tillämpligt, uttryckligen klargjort att det även föreligger en rätt till föräldraledighet om barnet föddes redan innan direktivet trädde i kraft. Domstolen har grundat detta på att det inte är datumet för födelsen som är avgörande utan enbart att barnet finns till vid den tidpunkt då ansökan görs.¹⁸ Om det emellertid är barnet och inte födelsen som är avgörande, så förefaller det inte tillåtet att fastställa som princip att det enbart föreligger rätt till en föräldraledighet per födsel, oberoende av antalet födda barn. Snarare ska man utgå från att tvillingarna är två stycken, vilket i sin tur talar för att man ska utgå från två separata anspråk på föräldraledighet.

35. Ramavtalets syfte kan inte anses tala för att den tolkning som framgår av ordalydelsen ska inskränkas.

36. Ramavtalets mål är att stärka möjligheten att förena åtaganden i arbetsliv och familjeliv genom att föräldrar får möjlighet att själva ta hand om sina barn för en fastlagd tidsperiod, utan att det medför yrkesmässiga nackdelar.¹⁹ Föräldrar måste kunna förena sina åtaganden i arbetsliv och familjeliv.²⁰ Med hänsyn till de demografiska förändringarna ska även födelsetalen på detta sätt påverkas på ett positivt sätt.²¹ Samtidigt ska föräldraledigheten främja kvinnors deltagande i arbetslivet samt likabehandlingen av kvinnor och män.²²

17 — Domen i målet kommissionen mot Luxemburg (ovan fotnot 15).

18 — Domen i målet kommissionen mot Luxemburg (ovan fotnot 15), punkt 47.

19 — Se 1 § punkt 1 i ramavtalet.

20 — Punkt 4 i de allmänna övervägandena till ramavtalet.

21 — Se punkt 7 i de allmänna övervägandena till ramavtalet.

22 — Punkterna 4 och 7 i de allmänna övervägandena till ramavtalet och första stycket i inledningen till ramavtalet.

37. Den slutsats som har dragits av den grammatikaliska tolkningen, enligt vilken det föreligger en separat rätt till föräldraledighet för varje tvilling är särskilt lämpad att främja ovannämnda mål. En separat rätt till föräldraledighet på tre månader per tvilling skulle bäst hjälpa föräldrar till tvillingar, vilka kräver särskild omvårdnad, att förena åtaganden i arbetsliv och familjeliv. Dessutom kan det utgöra ett incitament för den förälder som vårdar barnet, i praktiken även i dag modern, att inte ge upp sin yrkesverksamhet med tanke på den utmaning som en tvillingfödelse innebär.

38. Några parter har invänt att tvillingar vårdas samtidigt och att det därför ska anses tillräckligt att tvillingföräldrar enbart beviljas en föräldraledighet för att säkerställa ramavtalets syfte.

39. Denna invändning kan inte godtas. Mot bakgrund av den unionsrättsliga likabehandlingsprincipen kan det inte anses tillåtet med en tolkning enligt vilken föräldraledighet enbart beviljas en gång för tvillingbarn.

40. Det ska visserligen medges att vården av tvillingar medför synergieffekter. Samtidigt medför tvillingar betydligt mer arbete och

kan inte jämföras med vård av ett enda barn. På grund av deras identiska ålder har tvillingar i princip samma behov, men dessa behov ska uppfyllas i dubbel omfattning och dessutom är det inte säkert att tvillingar exempelvis alltid är hungriga eller sover vid samma tidpunkt. Om föräldrar till tvillingar, i likhet med föräldrar som bara får ett barn, enbart beviljas en föräldraledighet, skulle detta medföra ett åsidosättande av denna skillnad och sålunda skulle lika omständigheter otillbörligen behandlas olika.

41. Nedan ska jag genom två exempel illustrera att det strider mot likabehandlingsprincipen att enbart bevilja en föräldraledighet för tvillingar.

42. Kommissionen har med rätta påpekat att föräldraledigheten enligt mönstret i ramavtalet inte måste utnyttjas i omedelbar anslutning till mamaledigheten, utan att den även kan utnyttjas senare. I 2 § punkt 1 anges den tidsmässiga ram inom vilken medlemsstaterna kan fastställa föräldraledigheten till dess att barnet blir åtta år. För syskon som inte föds samtidigt innebär detta att föräldraledighet för det första barnet även kan tas ut efter det andra barnets födelse.

43. Även i en sådan situation kan föräldrarna vårda båda barnen vid föräldraledigheten för ett barn, utan att ramavtalet innehåller någon grund enligt vilken föräldraledigheten för det andra barnet skulle kunna bortfalla. I motsvarande mån får argumentet att tvillingar vårdas samtidigt inte innebära att rätten till föräldraledighet ska begränsas till en föräldraledighet vid en tvillingfödsel.

44. Mot beviljandet av en enda föräldraledighet för tvillingar talar även följande exempel. Mot bakgrund av normen i ramavtalet, att det föreligger en möjlig tidsram på åtta år inom vilken föräldraledigheten kan utnyttjas, kan föräldrar till syskon välja att utnyttja föräldraledigheten för ett barn när det är spädbarn och därmed intensivt uppleva denna utvecklingsperiod, medan de till exempel kan utnyttja föräldraledigheten för det andra barnet för att särskilt stödja det vid inskolningen. Om föräldrar till tvillingar enbart beviljas en enda föräldraledighet fräntas de denna flexibilitet. Även detta utgör en otillåten diskriminering.

45. Vad gäller den grekiska regeringens uttalande vid den muntliga förhandlingen där

den betonade att tvillingars behov till intensiv omvårdnad upphör samtidigt och det sålunda enbart ska beviljas en föräldraledighet, ska det framhållas att föräldraledigheten enligt grekisk rätt endast kan utnyttjas inom de första fyra åren. Även den grekiska lagstiftaren har sålunda utgått från en vidsträckt tidsmässig ram inom vilken föräldrarna kan bestämma tidpunkten för föräldraledigheten. Avseende tvillingar skulle denna möjlighet vara utesluten om föräldrarna enbart beviljades en föräldraledighet för tvillingsyskon.

46. Nedan ska jag behandla den tyska regeringens invändningar. Nämda regering har påpekat att en bestämmelse som reglerar den särskilda situation i vilken barn med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom befinner sig i först infördes genom det omarbetade ramavtalet om föräldraledighet.²³ I nämnda avtal föreskrivs det i 3 § punkt 3 att medlemsstaterna och/eller arbetsmarknadens parter bör bedöma om villkoren för beviljande av föräldraledighet och tillämpningsbestämmelserna behöver anpassas till de behov som föräldrar till barn med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom har. Den tyska regeringen har av det faktum att den särskilda situation som råder vid flerbarnsfödsel inte nämns i det omarbetade avtalet dragit slutsatsen att denna situation varken är reglerad i direktivet enligt ny eller tidigare lydelse. Följaktligen

23 — Bifogad i bilagan till direktiv 2010/18/EU (ovan fotnot 2).

skulle arbetsmarknadens parter på sin höjd kunna reglera denna fråga i framtiden.

47. Jag anser inte att detta argument förmår övertyga. Man kan nämligen lika gärna tolka den omständigheten att flerbarnsfödslar inte nämns i det nya ramavtalet som ett argument för att flerbarnsfödslar, såsom förordas i förevarande fall, ska anses omfattas av den allmänna bestämmelsen om föräldraledighet i 2 § punkt 1 i ramavtalet i dess ursprungliga lydelse. I så fall skulle det inte finnas något behov av en speciell bestämmelse, och i detta avseende kan omständigheten att detta inte nämns i den omarbetade versionen av ramavtalet från 2010 i sin tur åberopas som bevis.

48. Några av parterna i förfarandet har dessutom hänvisat till ett förslag från kommissionen²⁴ om ändring av direktiv 92/85/EEG²⁵ om barnledighet. Enligt detta förslag ska direktivet ändras så, att medlemsstaterna förpliktats vidta nödvändiga åtgärder bland annat för att säkerställa att ytterligare mammaledighet beviljas vid en flerbarnsfödslar. Av det faktum att

det enbart planeras en förlängning och inte en fördubbling av ledigheten kan man emellertid inte dra några slutsatser vad avser tolkningen av ramavtalet om föräldraledighet. Såsom kommissionen med rätta framhöll vid den muntliga förhandlingen eftersträvar de båda direktiven olika syften. Direktiv 92/85/EEG syftar främst till att säkerställa skyddet av mammans fysiska tillstånd,²⁶ medan direktiv 96/34 rör vård av barnet i samband med möjligheten att förena arbetsliv och familjeliv. Medan tillräcklig hänsyn kan tas till skyddet av mammans fysiska tillstånd efter en tvillingfödslar genom att mammaledigheten förlängs, så är denna slutsats inte tillämplig på villkoren för föräldraledighet som tjänar andra syften.

49. Parterna i förfarandet har dessutom hänvisat till domstolens rättspraxis, enligt vilken en ledighet som föreskrivs i gemenskapsrätten inte kan påverka rätten till en annan ledighet som föreskrivs i gemenskapsrätten.²⁷ Dessa domar avsåg emellertid sådan ledighet som hade olika syften, till exempel mammaledighet respektive semester i målet Merino Gómez.²⁸ Förevarande fall rör dock inte olika slags ledighet. Det är emellertid möjligt att

24 — KOM(2008) 637 slutlig.

25 — Rådets direktiv 92/85/EEG av den 19 oktober 1992 om åtgärder för att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller ammar (tionde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG) (EGT L 348, s. 1; svensk specialutgåva, område 5, volym 6, s. 3) (nedan kallat direktiv 92/85/EEG).

26 — Se domen i målet kommissionen mot Luxemburg (ovan fotnot 15), punkt 32.

27 — Dom av den 20 januari 2009 i de förenade målen C-350/06 och C-520/06, Schultz-Hoff (REG 2009, s. I-179), punkt 26, av den 18 mars 2004 i mål C-342/01, Merino Gómez (REG 2004, s. I-2605), punkterna 32 och 33, domen i målet kommissionen mot Luxemburg (ovan fotnot 15), punkt 33, och dom av den 20 september 2007 i mål C-116/06, Kiiski (REG 2007, s. I-7643), punkt 56.

28 — Domen i målet Merino Gómez (ovan fotnot 27).

den aktuella rätten till ledighet ändå kan anses ha olika syften. I detta avseende skulle man kunna argumentera så, att en rätt till ledighet avser den första tvillingen och den andra den andra tvillingen. Även i detta avseende kunde dessa anspråk ha olika syften. Det kan anses avgörande hur extensivt eller restriktivt begreppet "olika syften" ska tolkas. Jag anser inte att det är nödvändigt att slutgiltigt klarlägga huruvida ovannämnda rättspraxis kan tillämpas i förevarande fall, eftersom det redan föreligger tillräckliga argument för att 2 § punkt 1 i ramavtalet ska tolkas så, att föräldrar ska beviljas en rätt till föräldraledighet för varje barn, oavsett om det är en tvilling eller ej.

50. Avslutningsvis ska jag behandla medlemsstaternas behörighet att, inom den gräns på åtta år som föreskrivs i ramavtalet, fastställa den tidsperiod inom vilken föräldraledigheten måste utnyttjas. Denna behörighet framgår av 2 § punkt 1 i ramavtalet. I slutet av denna punkt anges i den tyska språkversionen "Die genauen Bestimmungen sind von den Mitgliedstaaten und/oder Sozialpartnern festzulegen" (i svensk lydelse: "som skall fastställas av medlemsstaterna och/eller av arbetsmarknadens parter"). Av den tyska språkversionen framgår vid första anblick inte klart vad detta tillägg ska anses hänföra sig till. Detta framgår emellertid vid en betraktelse av andra språkversioner av ramavtalet. Dessa språkversioner innehåller i stället för detta tillägg en bisats i anslutning till åldersgränsen på åtta år enligt vilken medlemsstaterna ska fastställa en åldersgräns för utnyttjandet av

föräldraledigheten.²⁹ Ett sådant fastställande genom medlemsstaterna och/eller av arbetsmarknadens parter hänför sig följaktligen till den tidsperiod inom de åtta år som föreskrivs inom vilken föräldraledigheten ska utnyttjas.

51. Det skulle utifrån denna medlemsstaternas behörighet att fastställa en konkret maximal ålder inom vilken föräldraledigheten måste utnyttjas vara tänkbart med ett fastställande att föräldraledigheten enbart får utnyttjas under de tre första månaderna efter mammaledigheten. I så fall skulle det teoretiskt visserligen föreligga en separat rätt till föräldraledighet för varje tvilling, men i praktiken skulle föräldrarna enbart ha rätt till en enda föräldraledighet, eftersom den måste utnyttjas samtidigt för båda tvillingarna. Vid fastställandet av ramen för att utnyttja föräldraledigheten har medlemsstaterna och/eller arbetsmarknadens parter ett omfattande utrymme för skönsmåsig bedömning vad gäller fastställandet av tidpunkten för utnyttjandet av föräldraledigheten. Vid utövandet av detta skön ska medlemsstaterna emellertid även beakta att ramavtalets verkan i praktiken inte åsidosätts. I praktiken får den konkreta utformningen av denna tidsperiod följaktligen inte innebära att föräldrar inte kan beviljas två separata föräldraledigheter på tre månader för tvillingar.

29 — Se till exempel den franska ("[...] au moins trois mois jusqu'à un âge déterminé pouvant aller jusqu'à huit ans, à définir par les États membres et/ou les partenaires sociaux."), den engelska ("[...] for at least three months, until a given age up to 8 years to be defined by Member States and/or management and labour.") eller den grekiska lydelsen ("[...] τουλάχιστον επί τρεις μήνες, μέχρι μιας ορισμένης ηλικίας, η οποία μπορεί να φθάσει μέχρι τα 8 έτη και προσδιορίζεται από τα κράτη μέλη ή/και τους κοινωνικούς εταίρους;").

52. Som resultat i denna del kan det sålunda konstateras att föräldrar till tvillingar enligt ramavtalet har två separata anspråk på föräldraledighet på minst tre månader.

3. Föräldraledighet vars varaktighet går utöver minimikraven

53. Den hittillsvarande bedömningen baserade sig, såsom påpekades ovan, på de minimikrav på tre månaders föräldraledighet som fastställts i ramavtalet.

54. Det återstår att bedöma vilka konsekvenser ovannämnda slutsats får om en medlemsstat beviljar en föräldraledighet som överskrider den minsta föreskrivna varaktigheten. Föräldraledighetens varaktighet varierar starkt mellan medlemsstaterna: Till exempel beviljas en föräldraledighet på 13 veckor enligt lagstiftningen i Förenade kungariket, enligt grekisk lagstiftning nio månader för anställda inom offentlig tjänst, i andra länder tre år (till exempel i Tyskland, Frankrike, Litauen, Spanien och Tjeckien³⁰).

55. Därmed uppkommer frågan huruvida även den föräldraledighet som föreskrivs enligt nationell rätt vid ett barns födelse ska vara dubbelt så lång för tvillingar.

56. För besvarandet av denna fråga ska det först och främst konstateras att det enbart fastställs minimikrav i ramavtalet.³¹ Enligt ramavtalet krävs det enbart att en medlemsstat föreskriver en föräldraledighet på minst tre månader per barn. En medlemsstat som beslutar sig för att bevilja ytterligare föräldraledighet har ett stort utrymme för skönsmissig bedömning. I princip måste emellertid även sådan ledighet som går utöver minimikraven gälla på lika villkor för samtliga personer på vilka direktivet är tillämpligt, såvida en sådan diskriminering inte kan anses objektivt motiverad.³²

57. Om en medlemsstat inför en längre föräldraledighet, så omfattar detta utrymme för skönsmissig bedömning inte enbart fastläggandet av en längre sammanlagd föräldraledighet per barn. Tvärtom får nämnda medlemsstat även tillhandahålla bestämmelser för situationen när rätt till föräldraledighet för olika barn överlappar varandra tidsmässigt. Detta följer redan av ramavtalets syfte, vilket är att främja möjligheten att förena arbetsliv och familjeliv. Sålunda kan en sådan diskriminering vara objektivt motiverad i jämförelse med en födsel av ett barn. Förenade

30 — I Tyskland får varje förälder till och med det att barnet har fyllt tre år och i de andra medlemsstaterna för båda föräldrar gemensamt.

31 — Se skäl 10 i direktiv 96/34.

32 — Se generaladvokaten Tizzanos förslag till avgörande av den 18 januari 2005 i mål C-519/03, kommissionen mot Luxemburg (REG 2005, s. I-3067), punkt 49.

kungarikets regering har vid den muntliga förhandlingen i motsvarande mån gjort gällande att en diskriminering skulle kunna anses motiverad vid en längre föräldraledighet, vilket det i första hand ankommer på medlemsstaterna att avgöra.

barn i desto högre utsträckning har den extra belastning som tvillingar innebär redan uppvägts, vilket knappast är fallet vid en minimilängd på tre månader.

58. I synnerhet vid en längre föräldraledighet kan, såsom den estniska och den tyska regeringen med rätta har påpekat, beviljandet av mer än en föräldraledighet leda till en så lång oavbruten föräldraledighet att en sådan föräldraledighet inte längre främjar syftet att föräldern återvänder till arbetslivet, utan till och med får motsatt effekt eller åtminstone försvårar återvändandet betydligt. I detta avseende betonas det även i punkt 6 i de allmänna övervägandena till ramavtalet att åtgärderna för att förena arbetsliv och familjeliv bör tillgodose både företagets och arbetstagnas behov.

60. Sålunda ska det konstateras att även om en medlemsstat föreskriver en längre föräldraledighet än den minimilängd på tre månader som krävs enligt ramavtalet, så har föräldrarna i princip en rätt till föräldraledighet för varje tvilling. Enligt likabehandlingsprincipen kan man emellertid inte kräva en generell fördubbling av den föräldraledighet som överstiger minimilängden på tre månader, utan bestämmelser om tillgodoräknande genom vilka ett dubbelt beviljande av föräldraledighet inskränks kan vara motiverade med hänsyn till de syften som ska uppnås genom direktivet. Medlemsstaterna ska företa de nödvändiga avvägningarna med beaktande av syftet med ramavtalet, att främja möjligheten att förena arbetsliv och familjeliv.

59. Dessutom är det inte uppenbart att den särskilda belastning som vård av tvillingar innebär kräver dubbel föräldraledighet om denna redan när ett barn föds beviljas för en betydligt längre period än den minimilängd på tre månader som krävs enligt unionsrätten. I sådana fall kan man tvärtom tillmäta den omständigheten att vård av tvillingar medför synergieffekter särskild betydelse. Ju längre föräldraledighet som beviljas för ett

61. Den grekiska lagstiftaren har inte uttryckligen uppställt någon bestämmelse om tillgodoräknande vid en tvillingfödsel. Den hänskjutande domstolen ska följaktligen pröva huruvida det vid en tolkning av nationell rätt föreligger någon bestämmelse om tillgodoräknande som uppfyller de förutsättningar som nämnts. Om detta inte är fallet så ska den principiella fördubbling av föräldraledigheten som följer av direktivet anses gälla.

VI — Förslag till avgörande

62. Mot bakgrund av ovanstående överväganden föreslår jag att domstolen besvarar Dioikitiko Efeteio Thessalonikis begäran om förhandsavgörande enligt följande:

1. 2 § punkt 1 i ramavtalet om föräldraledighet som slöts den 14 december 1995, som återfinns i bilagan till rådets direktiv 96/34/EG av den 3 juni 1996 om ramavtalet om föräldraledighet, undertecknat av UNICE, CEEP och EFS, i dess lydelse enligt rådets direktiv 97/75/EG av den 15 december 1997, ska inte tolkas så, att barn ges en individuell rätt till föräldraledighet.
2. 2 § punkt 1 i ramavtalet om föräldraledighet som slöts den 14 december 1995, som återfinns i bilagan till rådets direktiv 96/34/EG av den 3 juni 1996 om ramavtalet om föräldraledighet, undertecknat av UNICE, CEEP och EFS i dess lydelse enligt rådets direktiv 97/75/EG av den 15 december 1997, ska tolkas så, att män och kvinnor som arbetar har en individuell rätt till föräldraledighet på minst tre månader för varje tvilling.